

1586a

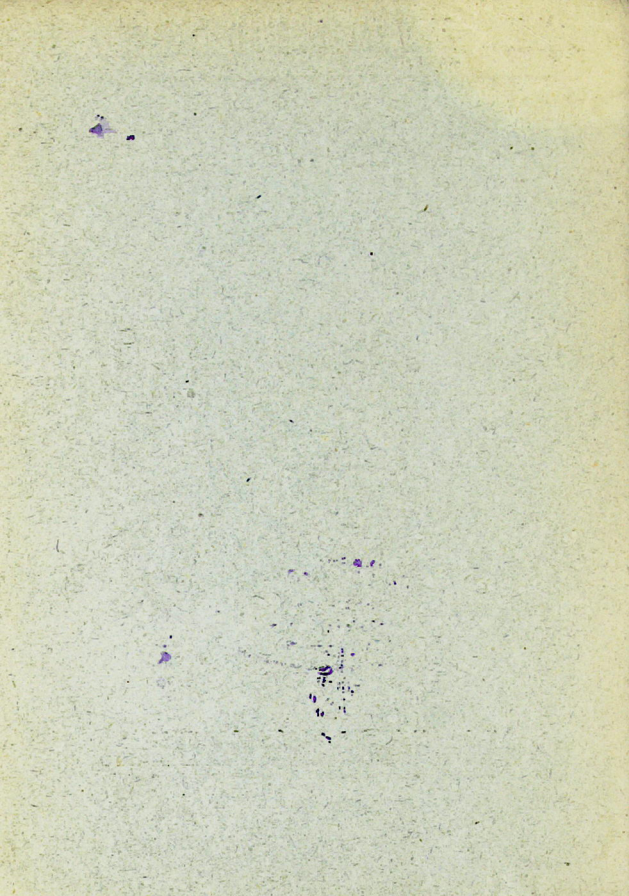
Գ.Բ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏԻ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1980

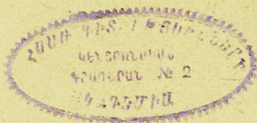
ԳՐ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵԱՆ

16.953

2

ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆ

A $\frac{I}{4290}$

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1980

ՀԱՅԳՈՒԼԻԳՐԱՖԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ 1757
ԳՐԱԲԵՊՎԻԴԱԲ 4082 (բ)
ՏԻՐԱԺ 3000

Կ Ա Տ Ա Ղ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Կատաղությունը վարակիչ հիվանդություն է, նրանով հիվանդանում են բոլոր կենդանիները, իսկ ընտանի կենդանիներից ամենից հաճախ՝ շունն ու կատուն: Հիվանդանում են նաև մարդեր:

Հիվանդությունն առաջ է դալիս կատաղած կենդանիների կծելուց, վորոնց թուքը խիստ վարակիչ է մոշ միայն հիվանդության ընթացքում, այլ և հիվանդության նշանները յերևալուց մի քանի օր առաջ: Ուրեմն՝ վարակվել կարելի չէ մոշ միայն կատաղած կենդանու կծելուց, այլ և նրա լիզելուց, յեթե կաշվի վրա յեղած փոքրիկ, նույնիսկ աննկատելի վերքերի կամ քերծվածքի վրա բնկնի հիվանդ կենդանու թուքը:

Կատաղած կենդանու կծելուց կամ նրա թքով վարակվելուց հետո, հիվանդությունը մեծ մասամբ զարդանում է 30-ից մինչև 45 օր անցնելուց հետո: Հիվանդությունը տևում է 3-ից մինչև 7-8 օր, վորից հետո հիվանդը մեռնում է:

Վարակված կենդանիների և մարդկանց հիվանդության զարգացման առաջը կարելի չէ առնել միայն նախազգուշական պատվաս-

տաճաներով, վորը չեղոքացնում ե մարմնի մեջ
մտած վարակիչ թույնը:

Հիվանդության նշանները սկսվելուց հետո
թշկելն ալլես անհնար ե:

ԻՆՉԻՑ Ե ԱՌԱՋ ԳԱԼԻՍ ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կատաղությունը հայտնի յե շատ հին ժա-
մանակներից: Առաջներում յենթադրում եյին,
ե այդ յենթադրությունը մինչև այժմ ել տա-
րածված ե ժողովրդի մեջ, վոր շան կատաղու-
թյունը առաջ ե դալիս ինքն իրեն, յերբ նա
ոաստիկ չարացած ե լինում, կամ ամառվա չո-
գին ծարավ ե մնում, կամ տաք կերակուր ե
ուտում, կամ յերբ նրա սեռական պահանջը չի
բավարարված:

Սակայն գիտությունն ապացուցել ե, վոր
այդ բոլոր յենթադրություններն ել անհիմն են
ու սխալ: Կատաղությունը առաջ ե դալիս մի-
այն կատաղած կենդանու կծելուց կամ նրա
թքով վարակվելուց:

Յեթե յերբեմն պատահում ե, վոր շները
կատաղում են առանց ակնհայտ պատճառների,
պետք ե յենթադրել, վոր նրանց կարող են կը-
ծած լինել մանր կենդանիներ, որինանկ՝
կատաղած մկներ, վորովհետեւ, ինչպես ասե-
ցինք, կատաղությամբ հիվանդանալուց զերծ
չեն թե բոլոր կաթնասուն կենդանիները ե
թե թռչունները: Բացի այդ, կարող ե լինել,
վոր շանը կծել են մի ամիս կամ ավելի առաջ
ե այդ դեպքը չի նկատվել կամ մոռացվել ե:

Մեզ հայտնի յե մի դեպք, յերբ մի կատաղ

կատաղած շան բերանից աղաալելով, փախել
բարձրացել և ծառի վրա: Տերը կարեկցելով
կառվին, մոտենում և և ծառից վայր առ-
նում նրան: Մի քանի չարաթ անցնելուց հետո
այդ մարդը հիվանդանում և կատաղությամբ
և մեռնում: Պարզվում և, վոր այդ մարդու
ձեռքերի վրա քերձվածքներ են յեղել և կատ-
վին ծառից վայր իջեցնելիս՝ կատաղած շան
թուրը կառվի բրդի վրայից ընկել և նրա ձեռքի
վերջի վրա և, այդպիսով, վարակել նրան:

Այս դեպքը ցույց և տալիս, թե ինչպիսի
աննկատելի ճանադարհներով կարելի յե վա-
րակվել: Հիշյալ մարդու բարեկամներն ու հա-
րեանները հաստատում եյին, վոր նրան յեր-
բեք կատաղած կենդանի չի կծել և մարդը հի-
վանդացել և ինքն իրան, առանց վորևե պատ-
ճառի:

ԿԱՏԱՂՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐԱԿԻՉ ԹՈՒՅՆԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ՀԱՅՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Կատաղությունը, ուրիշ վարակիչ հիվան-
դությունների նման ունի իր միկրոբները
(մանրենները), սակայն կատաղության միկ-
րոբը միջև այժմ դեռևս հայտնի չե դիտու-
թյանը:

Առաջներում յեթադրում եյին, վոր կա-
տաղությամբ կարելի յե վարակվել հիվանդի
արյան, նրա քրտինքի, կաթի կամ արտաշն-
չած ողի միջոցով: Սակայն հետազայում գի-
տությունը պարզել և, վոր այդ սխալ և:

Ներկայումս ապացուցված և հաստատ-

ված է, վոր վարակվելու միակ պատճառը՝
կատաղած կենդանու թուքն է և այդ թուքը
վարակիչ է վոչ միայն կենդանու հիվանդու-
թյան միջոցին, այլ հիվանդության նշանները
յերևալուց նույնիսկ 10-12 օր առաջ:

Կատաղության վարակիչ թույնը գրե-
նովում է գլխավորապես գլխի և մեջքի ուղեղ-
ների շղերի մեջ:

Թե՛ մարդու և թե՛ կենդանիների շղերը
(նյարդերը), սկսած գլխի և մեջքի ուղեղնե-
րից՝ ծառի նման ճյուղավորվում են ամբողջ
մարմնի մեջ, մինչև մատների ծայրերը:

Մարմնի վոր տեղից ել վոր կծած լինի
կենդանին՝ կատաղության թույնը պետք է
հասնի գլխի և մեջքի ուղեղներին և այնպեղ
միայն զարգանալով՝ առաջացնի հիվանդու-
թյուն:

Ուրեմն՝ թույնը մտնելով մարմնի վորևե-
մասը, շղերի ուղղությամբ ձգտում է դեպի
ուղեղը և այնտեղ զարգանալուց հետո, նույն
ճանապարհով տարածվում է ամբողջ մարմնի
մեջ, հենց այդ ճանապարհով ել հասնում է նաև
թքի գեղձերին և թունալորում ու վարակիչ
զարձնում թուքը:

Արդյոք չի՞ կարող կատաղության թույնը
արյան միջոցով ել տարածվել մարմնի մեջ՝
կենդանու կծելուց հետո:

— Վո՛չ, չի կարող, վորովհետև հիվանդ
կենդանիների արյան մեջ կատաղության
թույն չի լինում:

Յեթե կատաղած կենդանու յերակը բաց

անելով վերցնենք նրա արյունը և սրսկենք ուսողջ կենդանուն—վերջինս չի վարակվի. այսանդից պարզ է, վոր կատաղությունն արյան միջոցով չի տարածվում:

Կատաղության վարակիչ թույնը զանազան կենդանիների թուքի մեջ տարբեր ուժ ունի. կատաղած դայլի կծածն ավելի վտանգավոր է, քան ուրիշ կենդանունը:

Տարվա վո՞ր յեղանակներին են ավելի շատ լինում կատաղության դեպքեր:

Ժողովրդի մեջ տարածված է այն կարծիքը, թե կատաղությունն առաջ է դալիս դրլխավորապես ամառվա շոգին: Ճիշտ է, կատաղության դեպքերն ավելի հաճախ լինում են ամառը, սակայն այդ յերևույթն ամառվա շոգի հետ կապ չունի: Պատճառն այն է, վոր ամառը շները դուրսը, փողոցներում ադատ թափառելու և իրար վրա հարձակվելու ավելի հնարավորություն ունեն, այն ինչ ձմեռը, ցուրտ յեղանակին, տաք անկյուններում պատուպարված, տրամադիր չեն թափառելու,

ԿԵՆՅԱՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՂՈՒԹՅԱՆ ՆՔԱՆՆԵՐԸ

Ինչպես ամեն մի վարակիչ հիվանդության, նույնպես և կատաղության ժամանակ, վարակվելու որից մինչև հիվանդության նշանների յերևալը՝ անցնում է վորոշ ժամանակամիջոց, վորը կոչվում է հիվանդության «թաղուն շրջան»:

Կատաղության նկատմամբ այդ ժամանակամիջոցը կամ, ինչպես ասացինք, «թաղուն

չրջանի» տեղությունը լինում է դանադան, տատանվում է և գլխավորապես կախված է վերքերի քանակից, տեղից, նրա մեծությունից ու խորությունից, այլ և վերքի մեջ մտած թուքի քանակությունից և կենդանու տև-
տակից:

Այսպես, շան և ձիու հիվանդության «թա-
ղուն շրջանը» տևում է 30-60 օր, կովինը և
յեզանը՝ 20-40 օր, խոզինը՝ 15-30 օր, մանր
կենդանիներինը՝ 10-40 օր:

Հազվադեպ դեպքեր են յեղել, յերբ հի-
վանդությունը յերևացել է վարակվելուց վեց
ամիս և նույնիսկ մի տարի հետո:

Շան կատաղությունը լինում է յերկու ձե-
վի՝ «ուժեղ» և «հանդարտ»: Ուժեղ կատա-
ղության սկզբնական շրջանում մեծ մասամբ
կենդանու ջերմաստիճանը բարձրանում է և
բնավորությունը փոխվում, լինելով մերթ ու-
րախ, մերթ տխուր և դյուրադրելի:

Այնուհետև նա անհանգիստ է դառնում և
ախորժակը կորցնում, օակայն հրաժարվելով
սովորական կերակուրից՝ ուտում է փայտի և
յերկաթի կտորներ, թուղթ, ապակի և այլն:
Աչքերն սկսում են կարմրել, բիբերը լայնա-
նում են և շնչառությունը դժվարանում:

Սրան հետևում է հիվանդության յերկ-
րորդ շրջանը, յերբ շունը օստիկ գրգռվում
է, անհանգիստ դառնում և կծելու մեծ պա-
հանջ է դրում: Նա հաջում է և վռնում խրո-
պոտ ձայնով, աշխատում է տնից փախչել և

հեռանալով՝ աննպատակ թափառում ե, ճա-
նապարհին հարձակվելով և կծելով հանդի-
պողին՝ լինի մարդ, կենդանի թե անշունչ
ստարկա:

Հիվանդության վերջին շրջանում աստի-
ճանարար դարձանում ե անդամալուծությու-
նը. քայլվածքը դառնում ե յերերուն, պլուին
ու պոչը կախ ընկած, լեզուն րերնից դուրս ըն-
կած, իսկ շնչառությունն ավելի դժվարացած:
Ոչհանգստությունն այս շրջանում մեղմանում
ե, շունն ալիս չի հաջում և չի կծում և ու-
ժասպառ դարձած՝ առանձնանում ե մի ան-
կյուն, անզոր լինելով վռտքի վրա կանգնել և
հյուծված դրության մեջ սատկում ե հիվան-
դության հիդերորդ կամ վեցերորդ օրը:

Հիվանդության ամեն մի շրջանի տևո-
ղությունը մոտավորապես յերկու օր ե, բայց
յերբեմն պատահում ե, վոր հիվանդությունը
տևում ե մինչև 9-10 օր:

Կատաղության «հանդարտ» ձևի ժամա-
նակ, ինչպես անունն ել ցույց ե տալիս, կեն-
դանին հանգիստ ե լինում և սովորաբար չի
հարձակվում ու չի կծում: Հիվանդության
այս ձևը՝ անդամալուծության արագ դարձա-
նալու հետևանքով՝ ավելի կարճատև ե լինում
և շունը 3-4 օրվա ընթացքում սատկում ե
հյուծված դրության մեջ:

Կատաղած ձիերը նույնպես լինում են ան-
հանգիստ, վախկոտ, հաճախ խրխնջում են,
կրծում են մսուրը և նույն իսկ իրենց մար-
մինը: Շերքեմն հարձակվում են կենդանիների

և մարդկանց վրա և կծում: Հիվանդությունը տևում է 3-ից մինչև 6 օր և կենդանին անդամալուծ դառնալով՝ սատկում է:

Յեզները և կովերը կատաղելու դեպքում՝ շարունակ բառաչում են կոպիտ ձայնով, չեն կծում, բայց խփում են յեղջյուրով ու վտանգի դեպքում և ափսոս ուժգին, վոր յերբեմն նույնիսկ կտորում են իրենց յեղջյուրը:

Հիվանդությունը տևում է 5-6 օր:

Կատաղած կատուները շատ վտանգավոր են լինում, հարձակվում են մարդու վրա և աշխատում չայնկուել և կծոտել յերեսը:

3-6 օրվա ընթացքում հիվանդ կատուները սատկում են:

Կատաղությունից սատկած կամ սպանած շների դիահատության ժամանակ հաճախ նրանց ստամոքսում գտնում են՝ յերկաթ, մեխ, փայտ, լաթ, հող, քար և այլն, վորպիսիք սովորաբար առողջ կենդանու ստամոքսում չեն լինում: Ուրիշ, աչքի ընկնող նշաններ չեն նկատվում:

1903 թվին Նեգրի անունով իտալացի գիտնականը կատաղած կենդանիների ուղեղը հետազոտելիս՝ գտել է հատուկ մարմնիկներ, վորոնք գիտության մեջ մինչև այժմ ել նրա անունով կոչվում են «Նեգրիի մարմնիկներ»: Ներկայումս վորևե կենդանու կատաղած լինելը կասկածելու դեպքում, բժիշկները հիվանդ կենդանու ուղեղը հետազոտում են և յեթե «Նեգրիի մարմնիկներ» են հայտնաբերվում, արդեն հաստատապես վորոշում են կեն-

զանու կատաղած լինելը: «Նեղրիի մարմնիկ-
ները» չափ մանր են և նրանց կարելի չե տես-
նել միայն խոշորացույցով:

ՄԱՐԴՈՒ ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մարդը կատաղությամբ վարակվում և
կատաղած կենդանիների կծելուց կամ նրանց
թուքի միջոցով, յերբ թուքն ընկնում և նրա
մարմնի վրա յեղած թարմ վերքի կամ քերծ-
վածքի վրա: Առողջ կաշվին դիպչելիս չի
վարակվում:

Մարդու հիվանդության «թաղուն չըր-
ջանը» տևում և 30-60 օր, հազվադեպ դեպ-
քերում՝ նույնիսկ 6 ամիս կամ մի տարի:

«Թաղուն չըջանի» տևողության վրա ազ-
դում են զանազան հանգամանքներ, ինչպես
մարմնի մեջ մտած թույնի (թուքի) քանա-
կությունը, վերքի հեռավորությունն ուղե-
ղից և նրա խորությունը, արդյոք մե՞րկ մար-
մինն է կծած, թե չորի վրայից: Վերջին դեպ-
քում վորոշ չափով կարելի չե հոստալ, վոր
կենդանու թուքը կարող է չորի մեջ ծծված
լինել և մարմնի վերքին չդիպած: Առանձնա-
պես պետք է հիշել, վոր հարբեցողությունից
և խմիչքների գործածությունից առաջացած
ջղերի թուլությունն ու տկարությունը նպաս-
տում են հիվանդության արագ դարդացմանը:

Վորքան հեռու լինի կծած վերքը գլխի
ուղեղից, այնքան թույնը յերկար ճանապարհ
և ժամանակ ունի անցնելու և ուղեղին հաս-
նելու:

Այդ պատճառով վտարների վերքը համար-
վում է համեմատաբար քիչ վտանգավոր, վո-
րովհետեւ իր ժամանակին անհրաժեշտ պատ-
վաստումը կատարելով՝ հնարավոր է կանխել
հիվանդութեան զարգացումը: Ընդհակառա-
կը՝ մարմնի վերի մասերի և մանավանդ գլխի
վերքերը չափազանց վտանգավոր են, վորով-
հետեւ կատաղութեան թույնը կարճ ճանապար-
հով շատ արագ կարող է հասնել ուղեղին:

Պատվաստումը դրական հետեւանք է տա-
լիս միայն այն ժամանակ, յերբ այդ կատար-
վում է կատաղութեան թույնը ուղեղին հա-
նելուց առաջ:

Շորի վրայից կծած վերքը, ինչպես ասե-
ցինք, միայն վորոչ չափով է նվազեցնում վո-
տանդը, բայց յերբեք չի ապահովում վարակ-
վելուց և հիվանդանալուց:

Մարդը հիվանդութեան սկզբնական շրջ-
անում լինում է ճնշված դրութեան մեջ,
կծած վերքի տեղը հաճախակի քոր է գալիս
և ցավում է, ապա սկսվում է մարմնի ընդ-
հանուր թուլութեան ու գլխացավ:

Հիվանդն աշխատում է առանձնանալ,
դառնում է անհանդիստ և քունը կորցնում է:
Անհանդստութեանն աստիճանաբար անցնում
է և նրան փոխարինում է ջղագրգռութեանը.
հիվանդը ջերմում է, նրա սիրտն ուժեղ բա-
բախում է, լեզուն դողդողում, շնչառութեանը
դժվարանում:

Կուլ տալը սառտիկ դժվարանում է, մա-
նավանդ յերբ հիվանդը փորձում է խմել. խը-

մեկու փորձն առաջ ե բերում այնպիսի տան-
ջալից ցնցումներ, վոր նա, չնայելով սաստիկ
ծարավին՝ սարսափահար հրաժարվում ե
ջրից:

Նման ցնցումներ պզո՞ւմ ե նաև թեթև
քամուց, ուժեղ լուսավորությունից կամ ան-
տիկնկալ ձայնից:

Հիվանդի ձայնը դառնում ե խապտ,
խոտքերը կցկտուր, սակայն նա չի հարձակ-
վում չքայտառողների վրա, իսկ յերբեմն
նույնիսկ ինքն ե խնդրում ուրիշներին հեռու
բաշվել իրանից: Հիվանդը յերկար ժամանակ
պահպանում ե գիտակցությունը ե միայն յեր-
բեմն ուշքը կորցնում:

Հիվանդության յերկրորդ կամ յերրորդ
որն սկսվում ե թքահոսություն, վորն սկզբ-
քում լինում ե բավականին թանձր ե ծորող,
հետո դառնում ե ջրի ե առատ:

Հիվանդը քրտնում ե, տառապում ե փոր-
կապությամբ ե հաճախ փսխում ե: Վերջա-
պես հասնում ե անդամալուծությունը, հի-
վանդը թուլանում ե ե մեռնում, ազատվելով
տնասելի տանջանքներից:

Նախորոք վորոշել, թե արդյոք մարդը
կատաղած կենդանու կծեկու հետևանքով ե
վարակվել, թե վոչ, դժվար ե, վորովհետև
այդ վերքերը վոչ մի արտասովոր բան չեն
ներկայացնում ե շուտով առողջանում են՝ առ-
վորական վերքերի պես:

Այդ ե պատճառը, վոր բժիշկը կծած վեր-
քը տեսնելով՝ յերբեք չի կարող վորոշել, թե

արդյոք կատաղած կենդանաւ կծած ե, թե վռչ, մինչև վոր չհետազոտի կծող կենդանուն։
Բժշկական գիտությունը դեռևս անզոր ե պարզացած կատաղությունը բժշկելու, սակայն վարակվածների հիվանդանալու առաջնաճանաչու հարցում մեծամեծ նվաճումներ ե արել։

ՆԱԽԱԶԳՈՒԹԱԿԱՆ ՊԱՏՎԱՍՏՈՒՄՆԵՐ

Մինչև 1885 թիվը կատաղությամբ վաւասկվելուց հետո հիվանդության պարզացումը կանխելու միջոցներ չկային։ Միայն 1885 թ. Ֆրանսացի հայտնի գիտնական Պաստյորը փառավորապես լուծեց այդ խնդիրը՝ կատաղության դեմ նախազգուշական պատվաստումների գյուտով։

Կատաղության առաջն առնող պատվաստումը հիմնականում նման ե ծաղկի պատվաստմանը։ Ավելի պարզ պատկերացնելու համար՝ հիշենք, թե ի՞նչ ե ծաղկի պատվաստումը։

Յեթե ծաղկով հիվանդ մարդու վերքի թարախով վարակենք հորթին, վերջինս կհիվանդանա և նրա մարմինը կծածկվի ծաղկի վերքերով։ Յեթե նույն հորթի ծաղկի վերքի թարախով պատվաստենք առողջ յերեխային՝ նա չի հիվանդանա և պատվաստի տեղում կդույանա միայն փոքրիկ վերք, վորը մի քանի օրից չորանալով՝ կառողջանա։ Ապագայում պատվաստված յերեխան չի վարակվի ծաղկով։

Այսպիսով, պարզվում է, վոր ծաղկի վա-
րակիչ ուժը հորթի մարմնի մեջ թուլանում է,
և յեթե այդպիսի թուլացած թույնը սրակենք
մարդուն՝ վերջինս չի հիվանդանա և կարող
կլինի հեշտությամբ հաղթել թուլացած թույ-
նին, վորի հետևանքով նրա արյան մեջ կգա-
րանա այդ հիվանդության դեմ ուժեղ հակա-
թույն: Դրանից հետո, յեթե մարդը վարակվի
ծաղկով, նրա արյան մեջ պարունակվող հա-
կաթույնը չի թողնի, վոր հիվանդությունը
պարզանա:

Կատաղության դեմ մարդկանց պատ-
վաստելու համար՝ դիտնական Պատույորի նը-
պատակն է յեղել թուլացնել կատաղության
վարակիչ թույնի ուժը: Նա սրակել է կատա-
ղության թույնը ճաղարին: Ճաղարը վա-
րակվել է և շատ ծանր հիվանդացել: Ապա հի-
վանդ ճաղարի կատաղության թույնը նա
սրակել է մարդուն, վորի նկատմամբ թույնն
իբ ուժը շատ թուլացրած է յեղել:

Թույնի ուժն ավելի նվազեցնելու նպա-
տակով Պատույորն սկսել է չորացնել հիվանդ
ճաղարի ուղեղը, վորի մեջ, ինչպես ասեցինք,
դանվում է կատաղության թույնը:

Այնուհետև թուլացրած թույնի մի քանի
սրակումներ կատարելով՝ նա պաշտպանել է
մարդուն հիվանդանալուց:

Սրակումների միջոցով մարմնի մեջ ներառ-
կված թուլացրած (բուժիչ) թույնը նույնպես
ջգերի միջոցով գնում հասնում է գլխի ու-
ղեղին, սակայն համեմատաբար կարճ ժամա-

հակամիջոցում (4 որ), այնինչ կատաղած
կենդանու կծելու հետևանքով հիվանդության
վարակիչ թույնը հասնում է գլխի ուղեղին
մոտավորապես 30-60 օրվա ընթացքում։ Ա-
ռա ուրեմն, պատվաստման միջոցով ներ-
արկված բուժիչ թույնը նույն ժամանակամի-
ջոցում բավականաչափ արդեն համաքված է
լինում գլխի ուղեղում և վերջինս պատրաստ-
ած է լինում արդեն անհրաժեշտ չափով հա-
կաթույն։ Հետևապես, յերբ կատաղության
վարակիչ թույնը հասնում է ուղեղին՝ տյն-
տեղ հանդիպում է հակաթույնի և ինքը վո-
չընչանում է, իսկ մարդն ազատվում է հի-
վանդանալուց։

Այսպիսով, ուրեմն, հասկանալի չե, թե
ինչու գլխի և գլխից մոտիկ գտնված մասերի
վերքերն ամենլի վտանգավոր են համարվում։
Պատճառն այն է, վոր վարակիչ թույնն իր
կարճ ճանապարհը կարող է չուտ անցնել և
հասնել ուղեղին, յերբ մարմինը դեռ չի կա-
րողացել պատրաստել հակաթույն։

ՊԼՏԻԼՍՍՏՈՒՄՆԵՐԻ ՑԵՆՆԻԿԱՆ

Բժշկական հատուկ լաբորատորիաները,
վորոնք կատաղության դեմ սրտավաստումներ
են կատարում, կոչվում են «Պատույրյան կա-
յաններ», հայտնի գիտնական Պատույրի ա-
նունով։

Այդ կայաններում կատաղության թույնը
միշտ պահում են թարմ դրության մեջ՝ չա-

րաւնակ մեկ ճաղարից մ'յուսին վարակելու մի-
ջոցով:

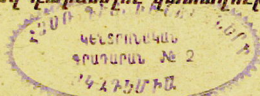
Պատվաստման նյութը պատրաստելու
համար՝ սպանում են կատաղության վերջին
սատիճանին հասած, մերձ ի մահ մի ճաղար,
հանում են նրա վողնաշարի ուղեղը և կախե-
լով ապակյա հատուկ ամանի մեջ՝ չորացնում
են մութ տեղում (լույսն ավելի ևս թու-
լացնում և թույնի ուժը), վորտեղ տաքու-
թյունը 20 աստիճանից բարձր չպիտի լինի:

Այս վերցնում են չորացրած ուղեղից մի
կտոր (մի հոգու համար՝ մոտավորապես ցու-
րենի հատիկի չափ), դնում են ապակյա մա-
քուր ամանի մեջ և տրորում աղի լուծվածքի
հեղ միասին, մինչև վոր ստացվի միապա-
ղաղ, կաթնաման հեղուկ:

Հետո վերցնելով հեղուկը սրսկիչի
(չարից) մեջ, սրսկում են մարդու կաշվի
տակ: Պատվաստումների ամենահարմար տե-
ղը համարվում և փորի կաշին:

Ներկայումս՝ պատվաստման տեխնիկան
այլ և այլ կայաններում մի շարք ձևափոխու-
թյունների յե յենթարկվել, սակայն պատ-
վաստման ընդհանուր սկզբունքը մնում և
նույնը:

Բժշկության հաջողությունն ամբողջա-
պես կախված և պատվաստումներն իր ժամա-
նակին սկսելուց, վորպեսզի ժամանակը բա-
վարարի մարմինը թույնի դեմ չեզոքացնելու
և ընդունակ դարձնելու կատաղության վարա-

կիչ թույնին դիմադրելու իր պատրաստած հակաթույնով:

Ուրեմն, պատվաստման հաջող հետևանքները կախված են «թագուն շրջանի» տեղությունից: Բայց վորովհետև «թագուն շրջանի» տեղությունը վորոշելն անհնարին և, ուստի պատվաստումը պետք է սկսել կենդանու կծելուց կամ այլ կերպ ասած՝ վարակվելուց անմիջապես հետո, առանց ժամանակ կորցնելու:

Պատվաստումների բացառիկ նշանակությունը հասկանալու համար բավական է ուսել, վոր Պատայորի գյուտից առաջ, կատաղած կենդանիների կծելուց 1000 մարդուց հիվանդանում էին 350 հոգի, իսկ այժմ 1000-ից 5-ը:

ՅԵԶՐԵԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

1. Այն բոլոր դեպքերում, յերբ կատաղած կամ այդ տեսակետից կասկածելի կենդանին կծել է մեկին, կամ յերբ կենդանին կծելուց հետո անհետացել է և հնարավորություն չի յեղել վորոշելու նրա առողջական վիճակը՝ անհրաժեշտ է շտապ կերպով պատվաստումների յենթարկել:

2. Յերբ հիշյալ կենդանիները թեև չեն կծել, բայց նրանց թուքն ընկել է մարմնի թարմ վերքերի կամ քերծվածքի վրա, նույնպես պետք է պատվաստել:

3. Պատվաստումն ապահովում է կատաղությամբ հիվանդանալուց մի տարի ժամո-

նակով: Յեթե պատվաստելուց մի տարի անցնելուց հետո՝ նույն մարդուն նորից կատաղած կենդանի կծի՝ պետք և նորից պատվաստել:

4. Վարակվելուց հետո պատվաստումը վորքան շուտ կատարվի՝ այնքան նրա հետևածները բարեհաջող կլինի:

5. Կծած վերքերը պետք և լվանալ ջրով, ապա կարբոլյան թթուի, ֆորմալինի կամ սուլեմայի լուծույթով կամ սպիրտով:

6. Պատվաստման միջոցին հարեցողությունը, ֆիզիկական և մտավոր հոգնածությունը վնասակար են:

7. Պատվաստումները վոչ մի վնաս չեն կարող պատճառել առողջությանը, ապա ուրեմն բժշկության միջոցին պատահած վորևէ հիվանդությունը չպետք և վերադրել պատվաստումներին:

8. Կանանց ամսականները, հղիությունը և ծննդաբերությունն արգելք չեն կարող լինել պատվաստումներին:

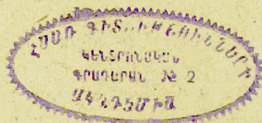
9. Մայրը, պատվաստման միջոցին, կտրող և կերակրել ծծկեր յերեխային, առանց վորևէ վտանգի յենթարկելու յերեխայի առողջությունը:

10. Հիվանդության նշանները յերևալուց հետո բժշկությունն անհնար և. այդպիսիների տեղափոխությունը բժշկելու նպատակով՝ միմիայն իզուր տանջանք և պատճառում հիվանդներին:

11. Կծող կենդանու սատկելուց կամ նրան սպանելուց հետո՝ ցանկալի յե նրա գլուխը կտրել և հանձնել բժշկական լաբորատորիային՝ հետազոտություն կատարելու համար:

12. Յեթե սակավարժեք ընտանի կենդանիներին կծած լինեն կատաղած կենդանիներ՝ իդատակահարմար և նրանց սպանել, առանց սպասելու նրանց հիվանդանալուն: Թանկարժեք կենդանիներին անհրաժեշտ և մեկուսացնել և պահել անասնաբուժի հսկողության տակ, մինչև չորս ամիս, իսկ հիվանդության չափները յերևալու դեպքում՝ անմիջապես սպանել:

13. Կատաղության դեպքերը սահմանափակելու համար անհրաժեշտ է՝ ա) թափառական և անտեր շներին վոչնչացնել, բ) տնային շներին կապած պահել և չթողնել թափառելու, գ) կենդանու բնավորությունը փոփոխելու և կասկածելի լինելու դեպքում՝ դիմել մոտակա անասնաբուժին և ոգտվել նրա խորհուրդներով և ցուցմունքներով:

գլխ. հիմնարար գիտ. գրադ.

FL0039171

1044
ԳԻՆԸ 10 ԿՈՊ.

A $\frac{I}{4290}$